

Nerinerit peqqinnartut

- aqutsisut akisussaaffiat

ATUARFIMMI AALAJANGIISUUSARTUNUT

**ATUARFINNI SUNNGIFFIMMILU ORNINNEQARTARTUNI
NERISAQARTITSINEQ NERISARNERLU PILLUGIT POLITIKKI**

Innersuussutit

Atuarfimmi nerisarnermut inuussutissat pillugit innersuussutit makkunangga aallaaveqarput

- Q**ungujulaneq Atuartut nererusulertinniarlugit nerisassat qungujulalluni sassaalliutigineqassapput.
- A**taatsimoorneq Meeqqat nerisassanik aallernissartik nuannarissavaat aammalu nereqatigiinneq nuannersuussaaq.
- M**amassuseq Mamarluartuunerat pingaartuuvoq, kisiannili maluginiutit tallimat tamarmik pingaaruteqarput, tassami isigisat naamasallu aamma nererusussuseqarnissatsinnut pingaaruteqarput.
- P**eqqinnartuussapput Soorunami nerisassat aamma peqqinnartuussapput, taamaattumik inuussutissat pillugit innersuussutit makkuusut malinneqartariaqarput:
- nerisassat meeqqat mikisut angisuullu qaarsillassutigisinnaasaat
 - nerisassanut tamanut naatitat paarnallu naammalluartut (nerisassat oqimaassusissaasa 1/3-a anguniartaruk)
 - neqinit, immussuarnit immummillu tunisassiat orsukitsut
 - karrinit seqummarluttunit tunisassiat
 - nerinerit tallimaagaangata ataaseq aalisagaassapput
 - nerinerimut imeq imaluunniit immuk orsukitsaq

Nerisaqarnermut innersuussutit iggavinni akisussaasunut itisilerneqarnikuupput aammalu nerisassionnermi ilitsersuutit peqqinnartut ilaatinneqarput.

“Iluatsilluartumik nerisassat peqqinnartut atuarfimmi sallitinnissaat toq-qarsimavarput, tassami atuarfiup neqeroorutaasa peqqinnartuunissaat atuartunut pingaaruterpoq. Atuartut, angajoqqaat atuarfiullu qisuvariaataat tusarusuttorujussuuagut. Aammami kantiinami akisussaasoq atuartut sinniisaat ataatsimiikkaangata peqataasarpoq, ajornanngikkaangallu aammalu inuussutissatigut eqqortuugaangata atuartut kissaataat malit-tarlugit”

Kristian Bonde, Atuarfiup pisortaata tullia, Vonsild Sogneskole, Kolding

Saqqummersitsisoq: PAARISA, Inuuneritta

Layout aamma grafisk produktion: Info Design ApS

Assit: Info Design ApS, Leiff Josefsen, Brugsen, www.dreamstime.com aamma Fødevarestyrelsen

“Skolemadsmappen “Sund skolemad – med smag, smil og samvær” Danmarkimi Fødevarestyrelsemit, Ministeriet for fødevarer, Landbrug og Fiskeri- mit 2009-mi saqqummersinneqartoq tunngavigalugu suliarineqarpoq. Fødevarestyrelsip akuersissuteqarnera-tigut Peqqissutsimut Pitsaaliuinerimullu Aqutsisoqarfik aamma Namminersorlutik Oqartussat suleqatigalugit PAARISAmi Kalaallit Nunaanni pissutsinut tulluarsarneqarpoq”.

Atuarfimmi nerisarneq

– qitiutissallugu naleqarluartoq

Meeqqat atuartut assigiingitsunik nerisarnerminni ileqqoqarput. Ilaannut atuarfimmi nerisarnermik aaq-qissuussineq taqussanut taartaassaaq imaluunniit taqussanut ilapertuutaassalluni. Allanut nerissanut assersuutigalugu kioskimi pisarisanut taartaassapput, imaluunniit nerisassaqqanngivinnermut naleqqiullugu qinigassaassallutik.

Meeqqat nerisarnerminni ileqqi peqqissusaannut pingaaruteqarpoq. Meeqqat alliaartorsinnaaniassagamik ineriartorsinnaaniassagamillu inuussutissat pingitsoorneqarsinnaanngitsut aammalu nukik pisariqartitartik naapertorlugu annertussuseqartoq pisariqartippaat.

Nerisaqartitsinerni pioreersuni sandwichit, pizzat agukkat, pølsehorn-it, toast, iffiukkat qallersuuteqanngitsut, ostehaps-it, immummit tunisassiat, soorlu yoghurtit paarnanik akusat, kaagit aamma müslibar tunineqarnerpaasarput. Nerisassat tamakku nukinnik "imaqanngitsunik", tassaasunik sukkunik orsunillu anertoorujussuarmik akoqarput.

Atuarfimmi nerisassat pitsaanerulersinneqarsinnaapput. Kommunini, atuarfiup pisortaarfiani, ilinniartitsisut akornanni aamma angajoqqaani aalajangeeqa-taasartut meeqqat nerisarnerminni ileqqusa pitsanngorsarneqarnissaannut tamarmik akisussaaffeqarput.

Peqqinnartumik toqqaaneq piuminartuussaaq

Atuarfiup meeqqat tunngaviumik inuunerminni atugaat allanngortissinnaanngilai, kisiannili piffissami atuarfimmiinneranni peqqinnartunik avatangiiseqarnissaannut peqataasinnaavoq, tassami atuarfimmiipput aammalu ilutigitiillugu meeqqat ileqqunik sunniinnaalluni.

Nerisassatigut aamma nerisarnermik aaqqissuussiner-mi killissat meeqqat toqqaanissaat pingaarnertut aqutarpaat – taama piuminartigivoq. Ilissi aalajangiisartut peqqinnartunik toqqaaneq meeqqanut piuminarsinnaavarsi.

Peqqissuuneq atuarfimmi naleqassutsimut tunngavitut ilanngutitikkaanni allanngortitsisinnaaneq ajornannginnerusarpoq. Allanguiniarnerup ingerlanera imaannaanngitsuusinnaavoq piffissarlu ingerlasinnaavoq, kisiannili alloriarnerit annikitsut anguniakkamut ingerlatitsisarput!

Atuartut 11 aamma 17 akornanni ukiullit tallimaagangata ataaseq oqimaappallaartarpoq (HBSC Grønland 2006). Tamatumunnga peqqutaasut pingaarnerit tassaapput nerisarnermi pissusissaanngitsumik ileqqut, timimik aalatitsisannginneq aamma nerisassat iggissisallu peqqinnanngitsut amerlasuutigut piuminarpallaartumik pissarsiarisinnaanerit. Taamaattumik meeqqani atuarfimmi nerisassat peqqinnartuunissaat meeqqat peqqissusaannut pingaaruteqarpoq.

Atuarfimmi nerisassat peqqinnartut pingaaruteqarput, makku peqqutigalugit:

- Nerisarnermi aamma iggisertarnermi ileqqut meeraanermi tunngavilerneqartarput
- Meeqqat ulluinnarni nerisartakkamik affaasa misaat atuarfimmi/atuareermermi ornittakkami nerisarpaat
- Meeqqat qaarsilasut aallussillaarsinnaanerusarput
- Atuarfimmi nerisassat nerinerillu meeqqat atugarisaarnerat imminnullu attaveqatigiinnerat nukittorsartarpai
- Atuarfimmi nerisassat peqqissumik inuusaaseqarnerup qitiutinneqarnera ersarissarsinnaavaa – atuarfiup malunnaataanut ilaasutut
- Nerisassat nerisarnerlu atuartitsinermit ilannguneqarsinnaavoq, atuartitsinermilu anguniakkat naammassinissaannut peqataassinnaalluni
- Atuarfimmi nerisassat peqqinnartut meeqqat peqqissuunerisa siuarsarnissaanut peqataavoq – taamaalillunilu pualavallaarneq aamma inuusaatsip nassatarisaanik nappaatit assigiinngitsut pinaveersaartinneqarnerannut peqataassalluni

Atuarfiup nerisaqartitsineq qanoq ittoq ingerlatissavaa?

Ilissi kommunissinni imaluunniit atuarfissinni nerisassat nerisaqartitsinerlu qanoq ittoq atussallugu apeqqummi pissutsit, assersuutigalugu iggavimmi pissutsit, avatangiisit allat, ilinniartitsisut, atuartut angajoqqaallu soqutiginnilissappata aammalu najukkami pissutsit allat apequtaapput.

Nerisaqartitsinermit aqqissuussineq atuarfinni ataa-siakkaani ingerlanneqartoq avataaniit aqqissuussiner-nut naleqqiulluni sulinngitsoornertigut aamma sulisut akornanni soraarniuteqartoqarnerisigut sanngiiffeqas-saaq. Aammalu nerisassat atuarfimmi piareersarneqar-tassappata amerlasuutigut sanaartornermut aningaa-sartuutissat amerlanerunerannik nassataqarsinnaavoq. Akerlianilli piginnittuunermik pilersitsissaaq aammalu najukkami aqqissuussinermit tulluursaanissamut pe-riarfissiissalluni, tamannalu iluanaarutaanerpaasinnaa-voq. Nalinginnaanerusumik atuartut aqqissuussiner-mik atuiunerunerannik, allanngorarnerusunik nerisar-ne-rannik aammalu peqqissutsikkut ileqqusa pitsanngo-riartornerannik nassataqartarpoq.

Pingaartumik piffissami meeqqat amerlasuut pualaval-larnermik ajornartorsiu-teqarfigisaanni nerisassat peq-qinnartut atuarfimmilu pitsaasumik nerisarnerit qitiu-tissallugit naleqquppoq. Atuarfimmi, meeqqat amer-lasuut katersuuffianni meeqqat inuusuttullu atuagar-sornikkut iliuuseqarnikkullu nerisarnermi ileqqut pillu-git ilinniartinnissaat periarfissaqarluarpoq. Taamaattu-mik Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat skolemadspuljen aqqutigalugu aningaasatigut tapiisar-poq, tassa kommunit ataa-siakkaat namminneq atuar-tumut ataatsimut tapiissutiginiagaasa amerlaqataanik skolepuljemut qinnuteqartoqarsinnaammat.

Atuarfimmi nerisassanut pilerinartunut peqqinnartunullu aqqut

Atuarfiup meeqqat nerisarnerminni ileqqi iluatsilluar-tumik sunnissappagit pissutsit assigiinngitsut pingaa-ruteqarput:

- Atuarfimmi pisortat ajornanngippallu aamma kommunip nerisarnerit peqqinnartut qaffasissumik salliutinneqarnerannik takutitsissapput. Peqqinneq nalinginnaasumik atuarfiup/kommunip malunnaataanut ilanngutitinneqartariaqarpoq.
- Pissarsiariuminarnerat: Atuarfimmi atuareernermilu orninneqartartuni nerisassanik iggisissanillu peqqinnartunik toqqaanissaq piuminartuussaaq. Peqqinnartunik toqqaanissamut neqerooruteqarnissamut sapiissuseqaritsi. Aammalu imermik kuutsinneqarlaamik nillertumillu peqartuarnissaa isumagisiuk.
- Kajumissuseq soqutiginninnerlu: Atuarfiup sapinngisani naapertorlugu meeqqat ilinniartitsisullu meeqqat peqqinnartunik nerisarnissaminnut kajumissusiat ikorfarsinnaavaa, taamaalillutik meeqqat nerisaqartitsinermi aqqissuussineq namminneq pigalugu malugilissavaat. Meeqqat init neriffigisartagassatik nuannariniassammatigit aqqissuunneqarnerannut peqataatissinnaavasi.
- Isummatigut inissisimaneerit aamma avatangiisit: Isummat aamma avatangiisit ilusaasa meeqqat peqqinnartumik nerisaqarnermut aamma nerisarnermut ileqqi uummarissassavaat. Nereqatigiinnermi ataatsimoornermi ataatsimooqatigiinnissamut avatangiisinik nuannersunik pilersitsigitsi.
- Nersugaaneq: Sulisut atuartullu nerinermik aqqissuussisut nersualaartarsigit – tamanna pisut iluatsinnissaanut pingaaruteqarpoq. Pikkorissarnissamut attaveqaqateqalernissamullu il.il. aningaasanik immikkoortitsigitsi. Ilinniartitsisut iliuuseqarlutik atuarfimmi nerisarnermik atuartitsinerminni ingerlatsisut nersualaarsigit.
- Inooqatigiinnermut ilanngukkiartorneq: Nereqatigiinneq aamma tassaavoq inooqatigiinnermut ilanngukkiartorneq, aammalu nereqatigiinnikkut meeqqat nerisassanik narrusarnerat annikillisaqataasarpoq. Ukioqatigiiaat assigiinngitsut nereqatigiinnermi ataatsimoornermut piumasarisaasa assigiinngitsuunerat innimigisiuk.

Nerisaqartitsinermi aaqqissuussineq qanoq ililluni iluatsissava?

Atuarfimmi nerisaqartitsinermik aaqqissuussineq iluatsissaguni piumasaqaatinik pingaaruteqartunik nassataqarpoq. Tamanna nerisassat avataaniit imaluunniit atuarfimmi piareersarneqarnerannut atuuppoq:

- Angajoqqaat taqussanut naleqqiullu nerisassat taama peqqinnartigenerat imaluunniit peqqinnarnerunerat tatigissavaat.
- Atuartut anitsiarfinni atuarfik qimassinnaassanngilaat.
- Atuartut nukarliunerusut anginerusullu innimigineqassapput - sunik nererusutaqarnerunermikkut aammalu nukinnik pisariaqartitsinermikkut assigiinngissuteqarput.
- Atuarfiup anitsiarfissuaq salliutissavaa, ajornanngipat 40 min. imaluunniit siviunerusumik, aammalu nerinerup nalaani silaannarmik nuannersumik pilersitsilluni.
- Meeqqat atuarfimmi nerisaqartitsinerup pilersinneqarneranut ilaatinneqassapput.
- Aallartilertinnagu atuarfimmi nerisaqarnermut aaqqissuussinermut aningaasartuutissat inissinneqareersimassapput.

Eqqarsalernermit piviusunnortitsineq

Uani ingerlariaqqinnissassinut oqaatsit tikkuusisut taaneqassapput.

Alloriarneq 1 Suliassaq aallartissiuk. Ataatsimiititaliamik pisortanit, atuarfiup siulersuisuinit, ilinniartitsisunit, atuartut sinniisaannit aamma angajoqqaat sinnisoqarfiannit nerisassat nerisitsisarnerlu pillugit politik-kiliortussamik pilersitsigitsi.

Alloriarneq 2 Nerisassat nerisitsisarnerlu pillugit politik-kilioritsi. Meeqqat nerinerminni piffissaq qanoq si-visutigisoq atortassaneraat, avatangiisit ajunnginnersut – agguataarlutik nerisassanersut aammalu tungusunitsut aamma økologii pillugit isummat eqqartorsigit. Siunertanik oqaasertalersuigitsi suliassamullu pilersaariorlusi.

Alloriarneq 3 Allannguutit aalajangiusimasigit erseqqissarlugillu. Nerisassat nerisitsisarnerlu pillugit politikki ingerlaavartuussaaq – nalilersortarnissaa aamma tulluarsartarnissaa isumagisiuk. Meeqqat sulisullu nerisassiornermi ilitsersuutinut nutaanut peqqinnartunullu sungiussinissaannut piffissalersigit. Aamma pikkorisartitsisarnissaaq eqqaamallugu.

Nerisassat nerinerillu perorsaanermik suliner-mut ilaatillugit

Nerinermi ileqqunik allangortitsineq aamma nerinerit peqqinnartut siaruarternernanni kikkut tamarmik sulinissaat aamma tunniusimanissaat piumasaqaataavoq. Pisortat atuarfimmi nerinernek peqqinnartunik salliutisariaqarnerat misilittakkat takutippaat, soorlu aamma ilinniartitsisut nerisarnermut aqqissuussinermut pit-saasumik isiginninnissaat pingaaruteqarluatoq.

Aaku ilinniartitsisut qanoq nerisarnermut aqqissuussi-nerup perorsaanermi suliaqarnermi ilanngutitsinnaa-nerannut nassatarisaanillu atuarfiup peqqissutsikkut isikkuata sakkortusarnissaanut isumassarsiorfigisinnaa-saat.

Nerisarnermut aqqissuussineq	Perorsaanermi sulineq
Atuarfimmi nerisassani nerisaqarnermut innersuus-sutit malissigut	Assersuutigalugu nerisassat assillillugit allagarsiivim-mut nivinngarsinnaavasi
Nerisarnermut aqqissuussinermi nerisassat nunanit assigiingitsuneersut sassaalliutigineqarsin-naapput	Inuiaqatigiilerinermi: Kulturikkut paasinnineq neri-sassat nerisarnermilu ileqqut aallaavigalugit
Nerisassiornermi ilitsersuutininuk nukimmik akoqassu-siannik naatsorsuiffissanik tunniussigut	Matematik: Nukimmik akoqassusiinik naatsorsuineq nerisassat nalilerneqarfianni peqqissuuneq pillugu atuartitsiner-mik malitseqartinneqarsinnaavoq
Ullumik nerisassanik tuluttut, tyskisut aamma fran-kisut inniminniiffissamik pilersaaruserit	Oqaatsinik ilinniartitsineq: Nerisassat allassimaffiat tuluttuumut, tyskisuumut aamma fransisuumut nutsertiguk
Sapaatip akunneranik "meeqqanut neriniartarfeqar-nissamik" pilersaaruserit	Ullut aalajangersimasumik sammisaqarfii: Neriner-mut aqqissuussinerup atuarfimmi sammineqartunut allanut akuliutitinnissaanut periuseq pitsaasuusin-naavoq
Atuartut nerisassiornermut, sassaalliinermut kingor-nalu torersaanermut ilanngutitissigut. Atuartut igaf-fimmi sulinissaannut maleruagassat pisortatigoortut malissigut	Natur, teknik aamma peqqissuseq: Nerisassat sana-neqaataannik nassuiaatit paasinissaat ilinniartitsissu-tigiuk. Naasut uumasullu isiginnaarsigut pisiniarfimmilu nil-lartaartitsivimmiilernissaasa tungaanut malittarsigut
Atuarfimmi nerisarnermut akisussaasut atuartut sin-niisaasa ataatsimiinneranni peqataatinneqartassapput	Illumi suliasanik ilinniarneq: Atuarfiup nerisassat nerisitsisarnerlu pillugit politikkaa atuartunut misissua-taartiguk, imminnut atuarfimmullu tamarmiusumik qanoq sunniuteqarner-soq. Atuartut nerisassiornermi ilitsersuutininuk misileraasin-naapput, assersuutigalugu punnermut taarsiullugu olie atorlugu aammalu immuup qalipaanut taarsiul-lugu immuk atorlugu

Faginik allanik ilinniartitsisunik suleqateqarneq iluatsitsiffiusumik pilersinneqarsinnaavoq: Nerisassiornermi ilitsersuutit qallunaatut atuartitsiner-mi atuarneqarsinnaapput. Nerisassiornermut ilitsersuutit matematik-imi amerlisarne-qarsinnaapput – atuartut niaqqumoornermut pikkorinnerulissapput. Uumasusileriner-mi atuartut assersuutigalugu nerrivinnit erruutinillu uumasuaqqanik tappiorannartunik misissugassanik tigooqqaatinneqarsinnaapput amerliartor-titsinerlu malittaritillugu.

